

Lietuvos ilgalaikio socialinio tyrimo kintamojo modulio rengimo tvarka (bendrasis aprašas)

Apie tyrimą

Lietuvos ilgalaikis socialinis tyrimas (toliau – LIST) – tęstinis visuomenės tyrimas, skirtas rinkti reprezentatyvius ir kokybiškus duomenis apie Lietuvos visuomenę bei jos raidą. Tyrimas orientuotas į valstybės raidai svarbius strateginius rodiklius, kurie nėra matuojami kituose Lietuvoje vykdomuose kartotiniuose nacionaliniuose tyrimuose.

LIST yra įgyvendinamas kaip reprezentatyvi periodinė tikimybinė pastoviosios imties (panelinė) gyventojų apklausa, kai tyrime santykinai ilgą laiką dalyvauja tie patys respondentai.

Populiacija: 18-79 metų nuolatiniai Lietuvos gyventojai (viršutinė riba taikoma pirminės atrankos etape). Tiriama privačiuose namų ūkiuose gyvenantys gyventojai. Valstybės išlaikomi gyventojai, t. y. gyvenantys instituciniuose namų ūkiuose: globos įstaigose, įkalinimo įstaigose, nepriskiriami namų ūkių nariams ir nėra tiriami.

Tyrimo vienetas: Asmuo (asmenų apklausa).

Populiacijos sąrašas: Statistinis gyventojų registras.

Atrankos dizainas: Asmenų tikimybinė sluoksninė atranka.

Kalba: Tyrimas vykdomas lietuvių ir rusų kalbomis (rusų kalbą naudojančių kaip pirmą Lietuvoje yra apie 5 proc. pagal 2021 m. Europos socialinio tyrimo duomenis).

Dažnis: 4 bangomis kas 3 mėnesius.

Apklauskos būdas: internetinė savipilda ir / arba tiesioginis interviu dalyvaujant klausėjui.

Tyrimo dalyviams naudojamos *skatinimo priemonės* – 5 eurų vertės dovanų čekis.

Pagrindinio LIST klausimyno temų sąrašas:

- A. Pasitikėjimas institucijomis, viešosios politikos vertinimas ir svarbiausios problemos
- B. Grėsmių suvokimas ir valia ginti šalį
- C. Saugumo jausmas ir pasirengimas krizėms
- D. Pilietinis aktyvumas ir pasitenkinimas demokratija
- E. Medijų ir informacijos vartojimas ir atsparumas informacinėms grėsmėms
- F. Geopolitinės orientacijos ir nuostatos užsienio politikos klausimais
- G. Kalba ir tapatybė
- H. Subjektyvi gerovė ir socialinė darna
- I. Aplinka ir klimato kaita
- J. Mokslo ir technologijų plėtra

K. Kūrybiškumas ir darbo vertybės

L. Socialiniai demografiniai ir socialinės stratifikacijos rodikliai

Detali tyrimo metodika ir klausimynai skelbiami Analitinės informacijos bibliotekoje ir list.strata.gov.lt.

LIST inicijavo Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Tyrimą įgyvendina Vilniaus universitetas (VU), Kauno technologijos universitetas (KTU), Vytauto Didžiojo universitetas (VDU), Valstybės duomenų agentūra (VDA) ir Vyriausybės strateginės analizės centras (STRATA). Tyrimas įgyvendinamas kaip tikslinė mokslinių tyrimų infrastruktūra, kurią finansuoja Lietuvos mokslo taryba.

Kvietimas

LIST kintamasis modulis skirtas atliepti *visuomenei aktualius socialinius, politinius, ekonominius ir kitokius pokyčius* ar gauti *duomenis valstybei reikšmingiems sprendimams ar jų vertinimui*. Todėl pareiškėjai kviečiami teikti klausimus ar teminius blokus, kurie tiesiogiai atliepia praktinius visuomenės gerovės ar viešojo valdymo poreikius.

Savo dizainu LIST yra pirmiausia orientuotas į ilgalaikę visuomenės pokyčių analizę, todėl bendru atveju jame nėra planuojami klausimai, kurie yra susiję su trumpalaikėmis aktualijomis, yra priklausomi nuo apklausos laikotarpio ar tokie, kuriems būtų reikalingas itin greitas duomenų gavimo procesas. Aktualijų vertinimas gali būti numatomas tais atvejais, kai tikimasi, kad jų poveikis bus reikšmingas ir ilgalaikis, o tam tikro reiškinio vertinimą bus galima išmatuoti apklausos laikotarpiu, atsižvelgiant į visą klausimyno sudarymo ciklą (t. y., po 6 mėn. ir daugiau nuo paraiškos pateikimo).

Klausimus galima teikti siūlant naujas temas, išskirtiniais atvejais – į jau esamus teminius blokus. Klausimus, kurie stipriai persidengia su pagrindiniame klausimyne esančiais rodikliais ar yra jiems analogiški, bet skiriasi formuluote ar matavimo skale, galima teikti tik aiškiai argumentuojant, kokiame tikslui reikalinga naujoji klausimo versija ir kodėl esamas klausimas neatitinka pareiškėjų poreikių.

Dalyvavimas kintamojo klausimyno paraiškų konkurse yra nemokamas.

Kas gali teikti paraiškas?

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, ministerijos, kitos LR viešojo valdymo institucijos.
2. Mokslininkų grupės. Grupę turi sudaryti ne mažiau kaip 3 mokslininkai ir/ar tyrėjai; vadovas turi turėti mokslo daktaro laipsnį ir atstovauti Lietuvos mokslo ir studijų institucijai. Pareiškėjais gali būti ir užsienio valstybių mokslo įstaigoms atstovaujantys mokslininkai, bet jie negali vadovauti paraiškai.

Dabartiniame LIST įgyvendinimo etape nėra priimamos paraiškos iš kitų privačių fizinių ar juridinių asmenų, užsienio pareiškėjų (išskyrus 2. Punkte numatytą atvejį).

Reikalavimai kintamajam klausimynui

Siūlomas klausimų blokas turėtų neviršyti 5 minučių. Ypatingais atvejais gali būti taikomos išimtys (kai klausimų blokas kartojamas retai, jis glaudžiai susijęs su pagrindiniame LIST klausimyne susijusiais klausimais ar yra būtina sąsaja su jau surinktais LIST duomenimis). Pageidaujama, kad klausimai būtų teikiami suderinamumo principu, t.y., būtų papildantys kitus į LIST įtrauktus klausimus arba patys jų papildomi.

Klausimai turi būti pritaikyti:

1) apklausai savipilda internetu (pildant elektroninę anketą Elektroninėje gyventojų statistinių tyrimų apklausų sistemoje *e. Statistika gyventojams*) bei

2) tiesioginės apklausos būdu apklausiant klausėjui ir pildant elektroninę anketą.

Dėl šios priežasties itin jautrūs klausimai (pvz., susiję su lytiniu gyvenimu, sveikatos būkle ir pan.) negali būti užduodami.

Kiek įmanoma, klausimai turėtų būti stilistiškai ir skalėmis priderinti prie pagrindinio LIST klausimyno. LIST Mokslinės priežiūros komitetas, vykdamas klausimų atranką, pasilieka teisę prieš tvirtinant galutinį klausimyną adaptuoti klausimų skales ar jų formuluotes.

Atsižvelgiant į Lietuvos gyventojų sudėtį, LIST klausimyno kalbos yra lietuvių ir rusų (kai klausimai respondentui užduodami rusų kalba ir sistemoje pažymima lietuviškai). Paraiškos teikimo metu prašoma suformuluoti klausimus lietuvių kalba. Atrinktiems ir patvirtintiems klausimams profesionalus vertimas į rusų kalbą atliekamas prieš kiekvieno klausimyno lauko darbų pradžią, konsultuojantis su pareiškėjais.

Klausimus galima teikti tiek vienkartiniais, tiek kartotiniams moduliams (klausimų blokams). Teikiant klausimus reikėtų nurodyti pageidaujamą klausimų kartojimo dažnį (t. y., kas kiek metų klausimai turėtų būti kartojami). Bet kuriuo atveju pirmą kartą teikiami klausimai gali būti atrinkti tik vienai apklausai, dėl jų pakartojimo sprendžiama konkursiniu būdu po pirmojo sėkmingo įgyvendinimo.

Techniniai reikalavimai klausimams

Dėl respondentų patogumo ir techninių Elektroninės gyventojų statistinių tyrimų apklausų sistemos *e. Statistika gyventojams* galimybių klausimams yra taikomi žemiau aprašyti ribojimai.

Klausimas turėtų būti kuo trumpesnis ir kuo aiškesnis. Jei yra poreikis paaiškinti sąvokas ar patikslinti klausimą, galima dėti papildomą paaiškinimą.

Galimi klausimų variantai:

- klausimai su vienu galimu atsakymo variantu,
- klausimai su keliais atsakymo variantais (numatant konkretų galimų atsakymų skaičių),
- klausimai, į kuriuos atsakant naudojama vertinimo skalė (rekomenduojama iki 11 balų).

Atsakymo variantai negali būti rotuojami.

Dėl pritaikymo skirtingiems įrenginiams prašoma vengti lentelių, rekomenduojama formuoti klausimus pateikiant vienas po kito arba nedideliais blokais.

Klausimuose nėra galimybės pateikti vaizdinės ar garsinės medijos.

Papildomos sąlygos

Kiekviena pareiškėjų grupė gali teikti ir daugiau nei vieną paraišką. Kiekviena paraiška turi apimti tik vieną konkrečią temą ar problemos analizę.

Mokslininkų grupės, teikdamos paraišką, įsipareigoja sėkmės atveju ne vėliau kaip per vienerius metus nuo duomenų gavimo atlikti pasiūlytų klausimų duomenų analizę ir jų pagrindu parengti publikaciją / kitą mokslinę produkciją ar rekomendacijas LR viešojo valdymo institucijoms.

Pareiškėjams nėra suteikiamos išskirtinės teisės į surinktus duomenis.

Paraiškų teikimo procesas mokslininkų grupėms

Kintamojo klausimyno paraiškos iš mokslininkų grupių vyksta vienu etapu. Kvietimas yra nuolatinis. Norint patekti į konkrečią bangą, paraišką reikia pateikti likus ne mažiau kaip 8 mėn. iki bangos pradžios, t.y., rugsėjį-lapkritį pirmai bangai, kurios apklausa vyks ateinančių metų rugpjūtį-spalį, gruodį-vasarį – antrai (apklausa vyks ateinančių metų lapkritį-sausį), kovą-gegužę – trečiai (apklausa vyks ateinančių metų vasarį-balandį), birželį-rugpjūtį – ketvirtai (apklausa vyks ateinančių metų gegužę-liepą). Paraišką įvertinus teigiamai, pagal galimybes bus stengiamasi atsižvelgti į mokslininkų pageidavimą dėl bangos.

1. Paraiška teikiama pagal LIST svetainėje pateiktą **formą**, kurioje reikia nurodyti:
 - a) temos pavadinimą;
 - b) pareiškėjų komandos sudėtį ir patirtį (pridedant gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymus, iki 1 psl. asmeniui);
 - c) numatomą klausimyno trukmę;
 - d) trumpą teminio bloko aprašymą (santrauką), apimantį tyrimo tikslus ir klausimus;
 - e) tiriamąją populiaciją, kuriai skirti klausimai;

- f) klausimyno aktualumą ilgalaikiai visuomenės raidos analizei ir/ar viešosios politikos reikmėms ir suderinamumą su LIST tyrimu;
- g) tyrimo kartotinumą poreikį (vienkartinis ar kartotinis klausimynas, koku dažniu, pageidavimai dėl sezoniskumo ir bangos); jei klausimynas jau buvo įtrauktas į LIST anksčiau, tai nurodyti;
- h) platesnį teorinį teikiamos temos pagrindimą, įskaitant tyrimo klausimus ir planuojamus analizės metodus (jei jau žinoma);
- i) planus išanalizuotų rezultatų viešinimui / mokslinei produkcijai;
- j) pilną siūlomą klausimyną;
- k) duomenis apie atliktą siūlomo klausimyno validavimą (testavimą);
- l) jei klausimynas buvo įtrauktas į LIST anksčiau, aprašyti gautus rezultatus, jei persidengia su esamais klausimais – motyvuoti naujos formuluotės siūlymą;
- m) duomenis apie teikiamų klausimų galimą persidengimą su kitais duomenų šaltiniais;
- n) aktualios literatūros sąrašą.

Užpildytą formą reikia teikti el. paštu list.info@strata.gov.lt.

Mokslininkų grupių paraiškų vertinimas

- *Pirminė administracinė patikra.* Pirmu etapu vertinamas paraiškos atitikimas formaliesiems kriterijams. Pirminę administracinę patikrą atlieka STRATA, pagal poreikį pasitelkdama kitus LIST Mokslinės priežiūros komiteto narius. Vertinamas atitikimas šiems kriterijams:
 - Ar tinkamai užpildyta paraiškos forma?
 - Ar pareiškėjai atitinka kriterijus?
 - Ar atitinka tenkinami kriterijai trukmei ir klausimų techniniams parametrų?Pirminės administracinės patikros metu pareiškėjams gali būti teikiamos užklausos informacijos patikslinimui. Paraiškos, po pirminės administracinės patikros neatitinkančios nors vieno iš įvardytų kriterijų, toliau nevertinamos. Apie rezultatus informuojami tiek priimtų, tiek atmestų paraiškų pateikėjai.
- *Vertinimas LIST Mokslinės priežiūros komitete.* Pirminę administracinę patikrą praėjusios paraiškos toliau vertinamos LIST Mokslinės priežiūros komitete. Paraiškos vertinamos pagal šiuos kriterijus:
 - Temos aktualumas (visuomenės raidos ir/ar viešosios politikos poreikiams).
 - Metodologinė kokybė (įskaitant testavimo vertinimą).
 - Tinkamumas LIST tyrimui ir atitinkamai bangai.
 - Analizės viešinimo planas.
 - Jei klausimynas persidengia su jau esamais klausimais arba buvo įtrauktas ankstesnėse bangose, atsižvelgiama į ankstesnius rezultatus ir / ar naujų klausimų versijų įtraukimo poveikį.

- Vertinimo pagrindu LIST Mokslinės priežiūros komitetas sudaro rekomendaciją dėl klausimyno įgyvendinimo.
- Pareiškėjams, kurie gavo rekomendaciją atlikti neesminius keitimus, pateikiamos užklausa, pagal poreikį organizuojamas trumpas susitikimas galutinėms korekcijoms atlikti.
- Po atliktų neesminių pakeitimų visos paraiškos, kurios buvo įvertintos kaip siūlomos priimti, išrikiuojamos į prioritetinę eilę ir teikiamos svarstyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos sudarytai Tarpinstitucinei darbo grupei (toliau – Darbo grupė) ir/ar Vyriausybės komisijai žmoniškųjų išteklių klausimams koordinuoti (toliau – Komisija).
- Atmestų arba esminių trūkumų turinčių paraiškų autorius STRATA informuoja apie rezultatą.

Toliau žr. Atranka ir patvirtinimas

Paraiškų teikimo procesas viešojo valdymo institucijoms

Viešojo valdymo institucijos paraiškas kintamajam klausimynui gali teikti dviem būdais:

1. Teikti jau suformuotą klausimyną arba, išimtiniais atvejais,
2. Teikti probleminį klausimą / temą su poreikio pagrindu.

Abiem atvejais teikiama speciali paraiškos forma nurodant:

- a) temos pavadinimą;
- b) atstovaujamą įstaigą ir atsakingą atstovą;
- c) trumpą temos ar klausimyno aprašymą, apimantį spręstiną problemą / tiriamą klausimą;
- d) klausimyno aktualumą ilgalaikiai visuomenės raidos analizei ir/ar viešosios politikos reikmėms ir tinkamumą su LIST tyrimui;
- e) planus išanalizuotų rezultatų taikymui (sekamas rodiklis / rekomendacijos / teisės akto formavimas ar vertinimas ar kt.);
- f) nuorodas į aktualią literatūrą ar kitus tyrimus (jei yra);
- g) siūlomą klausimyną (jei yra).

Užpildytą formą, kurią rasite LIST svetainėje, reikia teikti el. paštu list.info@strata.gov.lt.

Šios trumposios paraiškos pagrindu STRATA vykdo pirminį susitikimą su pareiškėjais. Pagal poreikį į susitikimą kviečiami kiti LIST Mokslinės priežiūros komiteto nariai. Susitikimas gali būti vykdomas nuotoliniu būdu. Jo metu nagrinėjama, ar, atsižvelgiant į temą, problemos ar klausimyno apimtį ir kitus parametrus, siūloma tema / klausimynas suderinamas su LIST. Paraiškos, pirminio susitikimo metu pripažintos tinkamomis, perduodamos LIST Mokslinės priežiūros komitetui. Kai teikiama tik tema, prieš formuojant klausimynus numatomas papildomas temų suderinimo procesas su Darbo grupe ir/ar Komisija.

Šiuo atveju LIST Mokslinės priežiūros komitetas formuoja pilną klausimyną arba atrenka aktualius klausimus iš pasiūlytų klausimų bloko (panaudodami visus ar dalį iš pasiūlytų klausimų) ir pagal poreikį papildo paraiškos formą informacija apie klausimyno trukmę bei taikymą (siūlomus rodiklius, kartotinumą). Klausimyno formavimui gali būti skirta iki mėnesio. Esant poreikiui, klausimyno formavimui gali būti pasitelkti ekspertai, kurie nepriklauso Mokslinės priežiūros komitetui. Trumpųjų paraiškų priėmimas konkrečiai bangai uždaromas mėnesiu anksčiau nei jau sudarytų klausimynų, jų temos gali būti derinamos su atranką ir patvirtinimą vykdančiomis institucijomis iki klausimyno sudarymo fazės.

Užpildyta forma rikiuojama į rekomenduojamų klausimynų eilę ir toliau perduodama atrankai ir tvirtinimui Darbo grupei ir / arba Komisijai.